# SECȚIUNEA IV
# TRADIȚIE ȘI CONTINUITATE ÎN ȘTIINȚA LITERARĂ ȘI ÎN CREAȚIA POPULARĂ

CZU:82-34.09(478+477)”1954-1985”
https://doi.org/10.52505/lecturi.2023.06.19

## DIALOG FOLCLORIC ROMÂNO-UCRAINEAN ÎN PERIOADA 1954-1985: HERMENEUTICA RECEPTĂRII

**Dumitru APETRI**
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
**ORCID**: https://orcid.org/0000-0003-4374-2154

***Rezumat.*** *Dialogul folcloric româno-ucrainean a demarat în anii ’50 din secolul al XIX-lea și a continuat până în 1985. Editurile din R. Moldova au scos la lumină cinci ediții de povești, două cărți care conțin povești de autor și un volum de creație paremiologică. Din punct de vedere numeric, cam aceeași e și contribuția Ucrainei: cinci ediții de povești, o culegere de proverbe și zicători, un compartiment de creație populară din patru texte incluse în cartea Cântecele Moldovei, ediție trilingvă: românește, ucrainește și rusește și un alt compartiment (șapte legende și opt povești) plasat în culegerea Koȣpii, care este, în linii mari, destinat prozei. Textele poveștilor sunt destinate vârstei tinere școlare și preșcolare, creația paremiologică și cântecele sunt adresate cititorului matur. Edițiile se disting prin calitatea traducerii, o bună executare poligrafică, iar producția ucraineană se impune și printr-un număr solid de exemplare: de la 5 mii la 200 de mii.*

***Cuvinte-cheie****: dialog, opere folclorice, traducere, receptare, interpretare critică, executare poligrafică, circulație.*

## Romanian-Ukrainian Folklore Dialogue in the period 1954-1985: Hermeneutics of Reception

***Abstract.*** *The Romanian-Ukrainian folklore dialogue started in the 50s of the 19th century and lasted until 1985. Publishing houses in the Republic of Moldova published five editions of stories, two books containing stories by the author and a volume of paremiological creation. From a numerical point of view, the contribution of Ukraine is about the same: five editions of stories, a collection of proverbs and sayings, a compartment of popular creation from four texts included in the book Songs of Moldova, trilingual edition: Romanian, Ukrainian and Russian and another compartment (seven legends and eight stories) placed in the Koȣpii collection, which*

*is, widely spoken, intended for prose. The texts of the stories are intended for young school and preschool age, the paremiological creation and the songs are addressed to the mature reader. The editions are distinguished by the quality of the translation, a good polygraphic execution, and the Ukrainian production grows by a solid number of copies: from 5 thousand to 200 thousand.*

***Keywords:*** *dialogue, folklore works, translation, reception, critical interpretation, polygraphic execution, circulation.*

Inițiativa în dialogul nominalizat aparține ucrainenilor – națiune care dispune de un tezaur folcloric foarte bogat, mai ales, în ce privește repertoriul cantabil și cel narativ umoristic. De menționat că procesul de receptare a folclorului românesc a pornit în Ucraina prin editarea în 1954 a basmului de sorginte folclorică *Andrieș* de Emilian Bucov, valoroasa scriere fiind reeditată peste 12 ani, tirajul total constituind 68 mii de exemplare.

Prima ediție a acestui basm a fost urmată de poveștile populare *Făt-Frumos și Soarele* (aici și în continuare traducerea ne aparține – D.A.), *Cum au găsit frații comoara părintească*, 1962, reeditare în 1980, *Muma lui Ștefan cel Mare*, 1966 și *Povești populare moldovenești,* 1971. Genul poveștilor a fost însoțit de apariția volumelor *Proverbe și zicători moldovenești*, 1969, și *Cântece populare moldovenești*, 1971.

De remarcat că procesul de receptare în Ucraina a folclorului românesc nu s-a limitat la edițiile nominalizate, ci a fost suplinit de un compartiment din cinci cântece populare (*Frunzișoară de mohor*, *Ciobănașul, Du-te, du-te dorule*, *M-a trimis mama la vie* și *Ciobănaș*), incluse în volumul trilingv *Cântecele Moldovei* (în românește, ucrainește și rusă), care a apărut în serialul *Cântecele popoarelor URSS* în 1972, și de trei secțiuni de creație anonimă (șapte legende, două povești și șase basme satirice din viața cotidiană) plasate în culegerea *Коδрii* (1984) care întrunește diverse opere narative.

O privire generală asupra contribuției ucrainenilor la dialogul folcloric scoate în evidență următoarele caracteristici: prezența unei conștiințe înalte privind valoarea ideatică, artistică, instructivă și educativă din partea promotorilor (oameni de cultură de diverse categorii: scriitori, traducători, editori, pictori ilustratori, critici și istorici literari).

Referindu-se la comoara folclorică românească, Ion Druță, cel mai de seamă scriitor român din Basarabia în ultimele 7 decenii, făcea o constatare judicioasă: „Suntem poate unicul popor din lume, la care operele folclorice rămân net superioare ca măiestrie, ca adâncime, ca seninătate straturilor de cultură modernă. Astăzi, pe bună dreptate, în orice colț al lumii, cu orice prilej de manifestare, când e vorba să prezentăm firea neamului, într-o formulă cât mai scurtă și cât mai cuprinzătoare, se recurge la folclor. La Doine, la Balade, la Miorița. Ele sunt cea de-a doua stemă a republicii. Cel de-al doilea drapel al nostru” (Druță, 1998,

p. 160). Anume conștiința valorii, de care dispune zestrea noastră folclorică, i-a determinat pe ucraineni să inițieze dialogul folcloric româno-ucrainean prin editarea, ulterior și reeditarea basmului *Andrieș* de Emilian Bucov și să ofere în continuare cititorilor săi, cu preponderență celor de vârstă preșcolară, școlară, dar și tineretului și maturilor, încă 7 ediții de creație populară românească, reușit selectată, tradusă, executată poligrafic, comentată (nu toate, desigur) și răspândită în tiraje de masă care variază între 40 de mii și 200 de mii de exemplare.

Procesul de receptare a comorilor folclorice ucrainene a început în R. Moldova pe la mijlocul anilor '50 prin editarea, în 1956, poveștii populare *Mănușa*, reeditată peste 11 ani, într-un tiraj aproape dublu. Actul editorial incipient a fost urmat de următoarele ediții ce întrunesc genul basmelor: *Poveşti norodnice ucrainene*, 1957, *Vițelușul de paie*, 1973, *Spicul de grâu*, 1975, și *Povești populare ucrainene*, 1985. În paralel, a fost editată povestea *Harbuzul fermecat*, 1964, ce aparține prozatorului Vl. Ivanovici și culegerea de povești *Fetița și vânătorul,* 1975, semnată de scriitorul Iuri Iarmâș. În paralel cu edițiile nominalizate a fost editată și culegerea de proverbe și ghicitori ucrainiene *Poporul când ți-o ticuliește, cearcă de-o clintește*, 1983. Ca și edițiile de povești, elaborate de ucraineni, volumele similare apărute în R. Moldova sunt destinate preșcolarilor și elevilor, iar cartea de creație paremiologică este menită contingentului din școala medie.

După prezentarea unui tablou general al operelor din cadrul dialogului folcloric româno-ucrainean, se cuvine să ne pronunțăm asupra selecției creațiilor, calității actului de traducere, a executării poligrafice, a promovării edițiilor de către critică literară și, în final, asupra asigurării unei bune circulații prin numărul de exemplare.

Editurile din Ucraina au efectuat, în majoritatea cazurilor, o selecție reușită. Excepție face ediția ucraineană *Cântece populare moldovenești* care conține patru texte ce îl proslăvesc pe Lenin, partidul comunist, munca falsă stahanovistă și tutunul, îngrijirea în masă a căruia a zdruncinat sănătatea mai multor agricultori. Este lacunară întrucâtva și selecția materiei din culegerea trilingvă *Cântecele Moldovei* în care figurează trei texte care glorifică partidul comunist, Moscova și comsomolul. Editorii moldoveni s-au dovedit a fi mai atenți în privința selecției.

Calitatea traducerii nu o putem aprecia la modul cuvenit din următoarele două motive: unul – editurile de la noi din republică și cele din Ucraina nu indică edițiile după care s-a efectuat transpunerea – condiție strict necesară în cazul operelor folclorice; nu dispunem de majoritatea originalelor din cauza imposibilității din ultimii doi ani de a consulta fondurile bibliotecilor din Ucraina. Atât operele tălmăcite de moldoveni, cât și cele replăsmuite de ucraineni, fiind citite fără confruntarea cu originalul, creează o impresie bună, favorabilă. Aceasta datorează faptului că operele folclorice au fost încredințate pentru recreare unor scriitori și traducători valoroși. Printre ucraineni figurează Andrii Miastkivski, Volodimir Pianov, Evghen Huțalo, Iliya Ilienko și Valentin Bâc'ko, iar printre românii

moldoveni îi aflăm pe eminenții scriitori George Meniuc, Ion Gheorghiță, Petru Cărare și folcloriștii Efim Junghietu și Sergiu Moraru.

În ce privește promovarea edițiilor nominalizate e îmbucurător faptul că unele dintre ele s-au bucurat de ecouri pozitive în presa de limba română și rusă din spațiul basarabian (Cf. Apetri, 1973; Apetri, 1974; Apetri, 1977; Apetri 1982; Apetri, 1983).

Executarea poligrafică, de asemenea, este reușită. Dacă edițiile moldovenești au un aspect poligrafic satisfăcător, cele ucrainene sunt executate la un nivel înalt, unele dintre ediții trezesc admirația atât prin arta ilustrării, cât și prin numărul impresionant de exemplare: între 40 de mii și 200 de mii. Printre autorii ucraineni de prefețe îi aflăm pe Ivan Ilienko, traducător consacrat, și pe clasicul literaturii ucrainene Maksim Râlski, printre moldoveni – pe savanții folcloriști Efim Junghietu și Sergiu Moraru.

În final, venim cu unele sugestii: să se revină la acest dialog cât de curând, întrucât comoara folclorică ucraineană și cea românească este foarte bogată, ea se află în continuă desfășurare și reprezintă o înaltă diversitate ca gen și specie. Ambele părți ale dialogului să acorde o atenție mai sporită operelor folclorice destinate cititorului matur. Concomitent ne exprimăm satisfacția pentru faptul că scriitorul ucrainean Andrii Miastkivski, inspirat de consonanța unor motive folclorice produse de dialogul discutat, a creat povestirea *Фет-Фрумос і Котигорошко* (Київ, *Веселка,* 1978, 72 de pagini) care dispune de un mesaj profund revelator.

Câteva concluzii. E salutabil faptul că, în paralel cu promovarea creației literare propriu-zise (poezie, proză și dramaturgie), în cadrul raporturilor literare româno-ucrainene, s-a constituit, în baza poveștilor, a cântecelor populare și a creației paremiologice, un consistent dialog folcloric. Ca volum, tezaurul folcloric, inclus în circulație în ambele contexte culturale, este inferior față de producția reprezentată de genurile literare principale, dar este superior prin calitatea traducerii, executarea poligrafică, precum și prin nivelul ilustrării artistice și prin dimensiunea tirajelor. Acestea sunt argumente care denotă marea dragoste nutrită de românii moldoveni și de către ucraineni față de tezaurul lor folcloric, care este de neprețuit.

## Referințe bibliografice:


1. APETRI, Dumitru. *Cântecele Moldovei*. În: *Cultura*, 1973, 7 noiembrie.
2. APETRI, Dumitru. *В русле плодотворных традиций*. În: *Кодры*, 1974, nr. 8.
3. APETRI, Dumitru. *Moldova muzicală în grai ucrainean*. În: *Literatura şi Arta*, 1977, 6 oct.
4. APETRI, Dumitru. *Făgaş rodnic*. În: *Moldova Socialistă*, 1982, 31 ian.

5. APETRI, Dumitru. *Poporul când ți-o ticluiește, cearcă de-o clintește*. În: *Literatura și Arta*, 1983, 22 dec., p. 5.

6. DRUȚĂ, Ion. *Ora jertfirii*. Chișinău, Editura *Cartea Moldovei*, 1998.

## Surse prime
## Din folclorul românesc:

1. БУКОВ, Ем. *Андріеш. Казка.* Pentru vîrsta medie şcolară. Trad. din mold. de V. Bîc'ko. Київ: Веселка, 1966, 107 p., tiraj: 40000.

2. БУКОВ, Ем. *Андріеш. Казка.* Pentru vîrsta medie. Trad. din mold. de V. Bîc'ko. Київ: Молодъ, 1954, 123 p., tiraj: 48000.

3. *Молдавські народні казки*. Trad. din mold. Pentru vârsta tânără şcolară. Colectiv de traducători; Desene Iu. Krig. Київ: Веселка, 1971, 96 p., il., tiraj: 65.000 (*Poveştile popoarelor din URSS*).

4. *Молдавські народні пісні*: *Пісенник з нотами*. Selecţie şi prefaţă G. Ceaikovski. Redacţie lit. B. Cin, P. Goreţki. Colectiv de traducători. Pictor M. Ostapko. Київ: Музична Україна, 1977, 128 p., tiraj: 5000 (*Cântece populare ale republicilor frăţeşti din URSS*).

5. *Молдавські прислів'я та приказки*. Selecţie şi traducere de I. Ilienko; Prefaţă I. Ilienko. Київ, Дніпро, 1969, 207 p., tiraj: 45.000 (*Înţelepciunea populară*, vol. II).

6. *Стефанова мати*: Молд. казка. Pentru preşcolari. Trad. de E. Huţalo, Desene A. Bazilevici. Київ: Веселка, 1966, 14 p., tiraj: 200.000.

7. *Фет-фрумос і сонце*: Молд. народ. казки. Pentru vârsta tânără şcolară. Trad. din mold. de A. Miastkivski; Selecţie Gr. Botezatu; Desene L. Grigoraşenko. Київ: Дитвидав України, 1959, 69 p., il., tiraj: 65.000.

8. *Як брати батківський скарб знайшли*: Молд. казка. Pentru preşcolari. Ilustraţii de I. Prinţevski. Київ: Дитвидав України,1962, 15 p., il., tiraj: 156.000.

9. *Як брати батківський скарб знайшли*: Молд. казка. Pentru preşcolari. Prelucrare Gr. Botezatu. Trad. din mold. de V. Pianov; Desene P. Ghimon. Київ: Веселка, 1980, 16 p., il., tiraj: 600.000.

## Din folclorul ucrainean:

1. IARMÂȘ, Iu. *Fetița și vânătorul. Poveşti.* Pentru școala primară. Trad din rusește de Efim Tarlapan. Chișinău: Lumina, 1975, 95 p.

2. IVANOVICI, V. *Harbuzul fermecat. Poveste.* Pentru școala primară. Trad. de P. Vangheli, pictor A Bazilevici. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1964, 31 p.

3. *Mănuşa: Poveste norodnică ucraineană*. Trad. de G. Meniuc. Chişinău: Şcoala Sovietică, 1956, 16 p.

4. *Mănuşa: Poveste populară ucraineană*, Pentru grădiniţa de copii, Trad. de G. Meniuc,

il. de A. Hmelniţki. Chişinău: Lumina, 1967, 30 p.

5. *Poporul când ți-o ticuliește, cearcă de-o clintește*. Proverbe și ghicitori ucrainești. Selecție, tălmăcire și prefață Efim Junghietu și Sergiu Moraru. Pictori L. Nikitin, Vl. Ciupin. Chișinău: Literatura Artistică, 1983, 64 p.

6. *Poveşti norodnice ucrainene*. Pentru şcoala începătoare, Trad. din rus. de F. Rabii, Prefaţă de M. Râlski, Chişinău: Școala Sovietică, 1957, 227 p.

7. *Povești populare ucrainene*. Pentru clasele primare. Întocmite într-un volum și repovestite în moldovenește de Ion Gheorghiță. Pictor A. Sveatcenko. Chișinău: Literatura Artistică, 1985, 188 p.

8. *Spicul de grâu: Poveste populară ucraineană*, Pentru grădiniţa de copii, Trad. din rus. de Gr. Botezatu, Pictor A. Iavtuşenko, Chişinău, Lumina, 1975, 14 p.

9. *Viţeluşul de paie: Poveste ucraineană*. Pentru grădiniţa de copii, Trad. de Petru Cărare, il. de A. Sveatcenko. Chişinău: Lumina, 1973, 12 p.

**Notă**: Articol elaborat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone şi interconexiuni europene în creaţia populară şi literatura cultă din Basarabia* (*sec. XIX până în prezent*).